

MYŃCA (114) *sb f i m*

f (113), *m* (1) [*w* *znacz. II.*].

myńca (38), **mińca** (22), **mynica** (12), **minca** (6), **menica** (4), **mienica** (4), **mynca** (3), **minica** (2), **minnica** (1), **meńca** (1), **mieńca** (1), *myńca a. mynca* (4), *mynca a. minca, a. myńca, a. mińca* (15), *mynica a. minica, a. myńca, a. mińca* (1); *myńca BibRadz, ModrzBaz* (2), *VotSzl, KlonWor*; *mińca GórnDworz* (2); *mynica BielRozm*; *menica PaprUp, CiekPotr*; *mienica Calep* (4); *mynca SkarŻyw*; *minnica Diar*; *meńca Leop*; *myńca : mińca : mynica KłosAlg* (3 : 1 : -), *RejZwierz* (1 : 1 : -), *BielKron* (4 : - : 2), *RejPos* (1 : 1 : -); *mynica : menica : minica BielSat* (1 : 1 : -), *GórnRozm* (- : 1 : 1); *myńca : mińca : mynica : minca : mynca : minica : mieńca Mącz* (11 : 17 : - : 6 : 1 : - : 1); *SarnStat* (13 : - : 8 : - : 1 : 1 : -). [*Za postaci wątpliwe uznano zapisy z tekstów nie odróżniających konsekwentnie y od i lub nie oznaczających ń*].

a jasne; w mieńca e jasne; menica, mienica, meńca z tekstów nie oznaczających é.

sg N myńca (39). \diamond *G myńce* (26), *myńcy* (1); *-e : -y LibMal* (6 : 1). \diamond *D myńcy* (2). \diamond *A myńcę* (28) [*w tym: -e* (8), *-é* (1)]. \diamond *I myńcą* (5). \diamond *L myńcy* (9). \diamond *V mińco* (1). \diamond *pl G myńc* (1) *KłosAlg*, *mienic* (1) *Calep*. \diamond *I myńcami* (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

I. f (113) :

1. Moneta; pieniądz bity ze stopu metalowego (kruszcze szlachetne i półszlachetne), zwykle w kształcie okrągłej płytki z wybitym na niej godłem zwierzchnika prawa mennicznego (z niem. Münze); moneta Murm, Mymer¹, BartBydż, Calep, Cn; nummus Modrz [tu przeważnie w funkcji coll.] (104) : Murm 114, 196; Moneta. Muncz. Mynca. Mymer¹ 42; BartBydż 93; Poczyna się Trzecia część Algoritmu o rozmaitym rachunku na myńcę y wagę Krakowską pirwey. *KłosAlg* F4, H2v; ktorzi w Statucie sę opisani kv dozreniv vaznoŃczy y miary Myncze, ato aby belo bez škody rzeczy Pospolitey *ComCrac* 14, 13v [2 r.], 14; *LibMal* 1554/184 [2 r.]; Biskup płocki N. Noskowski to jeno przyłożył, że minnyce niedostatek prze to, iż WKM nie bijesz pieniędzy swych. *Diar* 24; Tedy názaiutrz odieźdzaiąc/ wyiawłzy dwa grofzã dał goŃpodarzowi (*marg*) Tá myńcã ważyłã iákoby siedm grofzy. (-) *BibRadz Luc* 10/35; Argentarius, Mensarius, Nummularius, Myncars ten który nád tym siedzi áby myńcę zá myńcę doftawãł. *Mącz* 15c; Quadrigatus, Nieyáka mincã ftáradawna ná którey wóz ze cztermi końmi wybit był. *Mącz* 335a; Mińcã v židów cztery dráchmy ważãca, około czternaŃcie grofzy polskich álbo málem puł złotego. *Mącz* 391c; Stater, Nieyáka mincã/ quatuor drachmas valens, Málem około pułzłotego náłzego polskiego/ teź wagã cztery kwintle ważãca. *Mącz* 412a; Triens etiam, Mieńcã/ pienádz [!]/ ważãcy trzeciã część áłsis. *Mącz* 464d; Victoriatus, Stároswiecka mińcã puł pienádzã który Denarium zowã ważãca. *Mącz* [497]c, 15c [2 r.], 113c, 231b, 239a, 253d, 399d; Z ftromy myńce [*In re monetaria*]/ trzebã ná baczeniu mieć/ y cáyg/ y wagę/ y kłtałt póŃpolity. *ModrzBaz* 34v, 33; *ActReg* 45; [*obiecujemy iż*] áni teź inã Myńcã [*monetam JanStat* 371] žadnã z innych Pańłtw náłzych Korony cífnãc nie bęđziem. *SarnStat* 409 [*idem* 406], 17 *marg*, 405 *žp*, 406, 480, 494, 1310; NánieŃiono menice zewłżãd rozmáitey *CiekPotr*)?(2; *KlonWor* 10.

mińca z czego (1): *Stips, Mińcã/ monetã álbo ze złota álbo z Ńrebrã. Mącz* 416c.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy etnicznej lub miejscowej [w tym: czeska (1), litewska (1), norymberska (1), polska (3), praska (1); myńca + przymiotnik (4), przymiotnik + myńca (2)] (6): *KłosaAlg* H, H2; *RejZwierz* 112v, bb; Myńcá wŕzeláka Litewŕka/ Czeŕka/ áby byłá brána *SarnStat* 17, 888; [(*marg*) Mynicá Kázimirzowá. (-) Zá niego [Kazimierza Wielkiego] teŕ dopiero Mynicę Polŕk. nawięcey poczęto kować: [...] A ná niey z iednę ŕtronę był Orzeł/ z drugá ŕtronę Krol ná máieftácie. Sceptrum máiac w ręku ŕiedziá: á napis był táki: *Moneta Regis Casimiri secundi*. Rzadko widáć tych pieniędzy iuŕ tymi czáfy. *BielKron* 1597 238 (*Linde*)].

W połączeniu szeregowym (1): Moneta –Pieniadze, moneta, mienica. *Calep* 672a.

W porównaniu (1): ŕłow vŕyváć mamy iáko mińce/ bo kthorey ludzie nie znáią tey nie biorá *Górndworz* F5v.

W charakterystycznych połączeniach: myńca rozmaita (3), staradawna, staroŕwiecka, wszelaka; odliczyć myńcę.

Zwroty: »myńcę bić, kować; bicie, kowanie myńcy; mienicę kujácy« = *argentum a. denarium signare Mącz* [szyk zmienny] (5 : 6; 5 : 2; 1): náoŕtátek tákim [którzy parajá się alchimizj] przychodzi/ álbo zebrać álbo mynicę bić ná proŕtym págámencie. *BielKron* 26, 262, 300v, 305v; *Monetales triumviri*, Vrŕędnicy nád biciem mińce. *Mącz* 231b; *Ex auro denarium signare*, Z zŕotá [!] myńce bić. *Mącz* 392a, 253d, 392a; *BielSat* L4v; *Górndworz* P3v; *Skarŕyw* 50; Bo áza málo czyni złego wŕŕŕŕtkiey Koronie teŕn/ [...] kto w kácie ŕiedzác fáłŕzywá z miedzi/ z contryfału/ y z czego inŕzego kuię [!] Menicę/ Talery/ Czerwone złote? *Górnrizm* C4v, L; *Paprup* I3v; *Monetarius – Mienicze kuiaci*, mienczar. *Calep* 672a, 92b; Która to winá ma bydŕ wnieŕioná do ŕkárbu náłŕzego: áby zá nię kupowano Złoto y Srébro ná bicie Mynice náłŕzý [ad monetariam nostram comparandis *JanStat* 380]. *SarnStat* 926, 410 [2 r.]; [O Minicy/ ktorá bić Krolowi náleŕy. Monetá niech iedná będzię w Kroleŕtwie Polskim. *HerburStat* 78 (*Linde*); áby teŕ [król] Mince málowáŕney y nikczemney nie kował/ fáłŕzywá monetę wnieŕioná z cudzych ŕtron áby wywoáá *StryjKron* 636 (*Linde*)].

»myńcę odmieni(a)ć; odmienianie, przemienianie, wymienianie myńcy« = *argentaria mutare pecuniam Mącz* [w tym: wymienianie albo przemienianie (1)] [szyk zmienny] (2; 1 : 1 : 1): *Argentariam dissolvere*, Proverb. Spuŕcić Vrŕád odmieniania myńce albo przed długi zbieŕeć. *Mącz* 15d; *Argentina taberna*, Warzŕtát/ álbo/ Dóm kędy myńce odmieniáýá. *Mącz* 15d, 15d, 239a.

Wyrażenia: »myńca czynszowa [= którą płacono podatek]« (2): vkaŕcie mi meńcę czynŕŕowá [numisma census; monetę czynŕzowá *WujNT*]. A oni mu podáli pieniádz (poŕpolity) [groŕz *WujNT*]. *Leop Matth* 22/19; *RejPos* 250.

»dobra mińca« = *pieniádz bity według obowázujácej w danym czasie ordynacji menniczej* (1): *Probi nummi*, Dobra mińcá. *Mącz* 323b.

»myńca drobna« = *pieniádz málej wártosci np. grosz, ŕzelág, ternar, denar* (1): vŕtáwiamy: áby przerzeczona myńcá drobna niewáŕna/ iáko Słáŕka/ [...] y inŕzá wŕzeláka/ okróm ŕzelágów Węgięŕkich y popiętnych groŕzów/ [...] więcey do Korony wnoŕzoná nie byłá *SarnStat* 410.

»myńca fáłŕzywa« = *moneta nie posiadajáca wláŕciwej zawartoŕci kruszcu w ŕtosunku do obiegowej monety polskiej albo moneta náŕladownicza lub nieprawidłowa; adulterina moneta Mącz* [szyk 3 : 1] (4): *Mącz* 3d; Y idác dáley á dáley/ tráŕfił to mieyŕce/ gdzie z ŕtárodawná fáłŕzywá myncę táiemnie

kowano *SkarŻyw* 50; Nuż ná mordy/ požogi/ zdrády/ mince fáłszywey bićie [*nalazłby taki munsztuk*] *GórnRozm* L, C4v; [iż według práwá kázda Mynicá trzech rzeczy potrzebuie. Dobrey máteriey/ fprawiedliwey wagi/ y obrázú álbo napifu Páńńkiego/ czegoby z tych trzech rzeczy niedořtawáło/ iuż nie dobra/ ále fáłszywa Mynicá będzie. *SzczerbSpecSax* 255 (*Linde*)].

»forma do mienic« (1): Argentarium, argenteae supellictilis instrumentum – Forma de [*lege*: do] mienicz. *Calep* 92b.

»mynica (nasza) krolewska« (2): áby wyciągánié dwu grořzu nie z domów álbo z częřci ról/ ále z kořdęgo łanu roléy álbo cáłéy włóki/ po dwa grořzá Mynicá nářą Królewřką/ która zwyklá byđż w Królestwie brána *SarnStat* 928, 352.

»mała mińca« (1): Numulus diminutivum, Pieniążek/ máła mińcá. *Mącz* 253d.

»pieniądze rozmaitej myńce« (1): Item zeznal ze wegdanřku oleandrowy yednemv vkradl pyenyedzi rozmaythey Myncze 100 grzywyen prufkych *LibMal* 1554/186.

»myńca pospolita [= obiegowa]« [*szyk 2 : 1*] (3): Naprzod Złote we złoćie/ Tálárow/ Orty/ y myńcá pořpolita *BielKron* 331; *SarnStat* 888 *marg*; *PowodPr* 32; [ziemiá ktorey żądář/ řtoi zá czřtery řtá łotow řrebrá/ [...] Tho gdy vřlyřřáł Abráhám/ odważył pieniądze ták iáko był zácenił Eřřron/ á to gdy řlyřřeli řynowie Heth/ czřterzy řtá łothow řrebrá pořpolitey á dobrej myńce [*probate monetae publicae*; dobrej monety pořpolitej *WujBib*] *Leop* 1577 *Gen* 23/16 (*Linde*)].

»myńca srebrna« (1): Teg(óř także czařu mřncza řrebrna w Rzymie nářála. *BielŻyw* 115.

»menica zła« = *moneta o niřszej próbie niř przewidywała ordynacja mennicza* (1): Tenze menice zła bic kazal/ ku řřkodzie/ R : P *PaprUp* I3v; [A iř przodkowie naszy rozumieli to, że złą mynicá mogłby teř krol wszytkę Koronę ku wielki řřkodzie przywieřć *SenatDelib* 139].

»złota, żółta mińca« = *flava moneta, nummus aureus* *Mącz* [*szyk 3 : 1*] (3 : 1): Numus aureus, Złota mińca/ czerwony złoty. *Mącz* 253d, 129d, 231b, [297]c.

»[ile] złotych (a. groszy) myńce« [*szyk 5 : 1*] (6): Item wkrakovie podelwem 8 zlotich myncze steyřtrow wyal zlohtnykovi yednemv *LibMal* 1544/79, 1545/96, 107, 1554/185; Ná którę to płácenié dwu grořzu Minice przerzeczonęj [*Ad quos quidem duos grossos monetae praescriptae* *JanPrzyw* 16]/ Naiářnieyřzému Křiążęćiu Pánu Lodwikowi/ Węřierřkiému y Polřkiému Królowi/ dobrowolnie poddáli řie. *SarnStat* 892 [*idem*] 350.

Szeregi: »grosz, minca« (1): Argentum pro nummo Argenteo, Grosz Mincá. *Mącz* 15c.

»moneta, (albo) myńca« [*szyk 3 : 1*] (4): Adulterina moneta, Fáłszywa monetá/ álbo myńcá. *Mącz* 3d, 54d, 416c; *SarnStat* 405.

»mińca, (albo) pieniądze« (3): Obolus, Mińcá/ álbo pieniądż mniey álbo więcey niřli nářze pułgrořzá wáżáci *Mącz* 257a, 231b, 253d; [Mynice álbo pieniądze kowác/ ktoreby drugim podobne były/ nikomu řie niegodži/ ále potrzebá/ áby miáły roznořć iáką przyřtoyną miedzy łobą. *SzczerbSpecSax* 255 (*Linde*)].

W przen (1) : [iř gdy řkárby ony Cefářzowi y iego řtárořćie Rzymřkiemu/ to ieřt vbogie/ [řw. *Wawrzyniec*] vkázowál: y o innych nędřnych y niedołęřnych ták mowił: oto máłř drogą myńcę ná ktorey ieřt wybita twarz řtworzyćielá/ y obraz żywy Bogá żywego/ nie gardź tákimi řkárby náđ ktore nie máłř nic drořřzego. *SkarŻyw* 720 (*Linde*).]

Wyrażenie: »fałszywa myńca« (1): Czemuż też ty nie baczyfz zła á fałfzywa mińco á zły á fałfzywy kwartniku á ty złościwy człowiecze *RejPos* 252v.

a. Moneta srebrna lub miedziana (3) :

Wyrażenie przyimkowe: »w myńcy« = *pieniężmi srebrnymi lub miedzianymi* (3): *LibMal* 1543/70v; *BielSat* C; Po siedmi grofzy kwartę sobie vltáwili/ Ktorą pierwey w Mynicy po dwu grofzu pili. *BielRozm* 15.

2. Mennica; miejsce, w którym bije się pieniądze; aerarium publicum Mącz; monetaria (officina) JanStat (9) : Aerarium publicum, Mieifca gdzie odmieniayą pieniądze/ Myncá. *Mącz* 5a; [*Podskarbi*] niech bierze: y z tegóz pułzłotého innym robotnikóm w myńcy/ y wżytki potrzeby do Myńce należące będzie płácił/ y fkupował. *SarnStat* 340, 340, 409.

Zwroty: *praw.* »dzierżec (do wiernych rąk) mynicę« (1): Ian Ielitkowit/ który ná ten czas dzierzał Mynicę do wiernych rąk [*tenuit monetam ad fideles manus JanStat* 35] z Léfkiem Zydem. *SarnStat* 371.

»myńcę sprawować« = *zarządzać* (1): Byli Monetárij/ co myńcę fprawowali. *BielKron* 119v.

Wyrażenia: »myńca Krola Jegomości« = *mennica koronna* (1): ábo więc żeby wolno było *in casu non solutionis*, z oney załtawy w Myńcy Krolá Ie⁸⁰ M. tę fumnę dáć wyrobić. *VotSzl* D4.

»mistrz myńce« = *zarządca mennicy (kalka z niem. Münzmeister); magister monetarum JanStat [szyk 1 : 1] (2): MISTRZ MYNCE. Podfkarbi ieft fprawcą monety. IEfcze Podfkarbi Koronny ma bydź iednym fprawcą monet/ które zá czáfem máią bydź bité SarnStat* 340, 1310.

[»mynica pieniężna«: Ná przyiazd nowego Páná/ Mynicá pieniężna ma być odnowioná. *SzczerbSpecSax* 254 (*Linde*).]

II. m Mincarz; człowiek trudniący się operacjami pieniężnymi, wymianą pieniędzy lub wypożyczaniem na procent itp. bankier, wekslarz (1) : Trapezita [...] Latine numularius, Mincá/ monetnik. *Mącz* 463a.

Synonimy: **I.1.** *moneta, pieniądz; II.* *bankarz, bankierz, mincownik, monetarz, monetnik, myncarz, odmieniacz, stolnik, stołecznik, wekslarz.*